

Lapsiasiavaltuutettu
lapsiasiavaltuutettu@stm.fi

VAMMAISFOORUMI RY:N ARVIO HALLITUKSEN TOIMENPITEIDEN VAIKUTUKSESTA LASTEN HYVINVOINTIIN HALLITUSKAUDELLA 2011 - 2015

Vammaisfoorumi ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto lasten oikeuksien toteutumisesta hallituskaudella 2011 – 2015. Tällä hallituskaudella on ollut vireillä lukuisia lainsäädännöllisiä uudistuksia, joilla on ollut välitön vaikutus lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen tärkeiden toimenpiteiden suunnittelussa ja käynnistämisessä. Osa lapsiinkin vaikuttavasta hallituskaudella aloitetusta lainsäädäntötyöstä on vielä kesken. Näiden, esimerkiksi vammaislainsäädännön uudistamisen, lopulliset vaikutukset tullaan näkemään vasta seuraavilla hallituskausilla.

Tässä lausunnossa arvioidaan lasten oikeuksien toteutumista ennen kaikkea neljän lasten hyvinvoinnin kansallisen indikaattorin näkökulmasta: yhteiskunnan tarjoaman tuen ja suojelun, terveyden ja hyvinvoinnin, perheen sekä koulun ja oppimisen näkökulmasta.

Koska Vammaisfoorumi on kolmenkymmenen suomalaisen vammaisjärjestön yhteistoimintayhdistys, painottuu arvioinnissa ennen kaikkea vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten asema.

Subjekttiivinen oikeus päivähoitoon ja lasten kotihoidon tuki

Vammaisfoorumi otti kantaa toukokuussa 2014 luonnokseen (14.4.2014) hallituksen esitykseksi laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain 11 a §:n muuttamisesta ja lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 3 §:n muuttamisesta. Tässä yhteydessä Vammaisfoorumi esitti huolensa erityisesti subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittamisesta. Vammaisten lasten ja heidän perheidensä sekä vammaisten vanhempien ja heidän lastensa kannalta rajoittaminen nähtiin ongelmana. Siksi Vammaisfoorumi esitti, että vammaisilla lapsilla olisi aina subjektiivinen oikeus päivähoitopaikkaan, kuten myös perheen vanhemmilla lapsilla silloin, jos perheeseen syntyy pieni keskonen tai vammaisen lapsi. Myöskään vammaisten vanhempien ja huoltajien lasten subjektiivista päivähoito-oikeutta ei tulisi rajoittaa.

Myös 5.12.2014 lausuntokierrokselle tullut hallituksen esitys lastenhoidon tuista herättää kysymyksiä, jotka vaativat pohdintaa. Esiityksen ehdotus siitä, että nykyinen kotihoidon tuki kohdennettaisiin molemmille vanhemmille puoliksi, rajoittaa perheiden omaa, yksilöllistä harkintaa siitä, miten perheen sisällä alle kolme vuotiaan lapsen mahdollinen kotihoito järjestetään. Vammaisen lapsen tai vanhemman kohdalla yksilölliset tarpeet voivat olla hyvinkin moninaiset.

Varhaiskasvatus, koulu ja oppiminen

Pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa koulutus-, tiede- ja kulttuuripolitiikan osioissa koulutus on ollut varsin suuressa osassa. Hallituskauden aikana työryhmiä ja lakialoitteita on käynnistetty muun muassa varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen liittyen (varhaiskasvatuslain uudistaminen, oppivelvollisuuden nostaminen, oppilas- ja opiskelijahuoltolaki).

Vammaisfoorumi antoi oman lausuntonsa varhaiskasvatusta koskevaan lainsäädännön uudistamistyöryhmän esitykseen toukokuussa 2014. Kannanotossa toivottiin, että lapsen edun ja oikeuksien on oltava etusijalla kaikessa varhaiskasvatuksessa. Myös lapsivaikutuksen arviointiin toivottiin omaa pykälää. Vammaisfoorumi näki tärkeänä myös vammaisten lasten varhaiskasvatusryhmän ja henkilöstön pysyvyyden ja vammaisten lasten asema toivottiin erikseen mainittavan lain yksityiskohtaisissa perusteluissa. Myös lapsen oikea-aikaisen ja tarkoituksenmukaisen tuen saaminen nähtiin erittäin tärkeäksi, eikä se saa jäädä byrokratian jalkoihin.

Lisäksi Vammaisfoorumi näki varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen jokaiselle lapselle ja sen kirjaamisen tulevaan lakiin kannatettavana, koska suunnitelman avulla osaltaan luodaan ja ylläpidetään lasten kannalta merkityksellistä kasvatuskumppanuutta ja sen toteutumista. Suunnitelman laatiminen on varhaiskasvatuksen henkilöstön ja vanhempien tehtävä ja vammaisten lasten asioissa olisi oltava yhteistyössä mukana myös muita lapsen kasvun ja kehityksen kannalta tärkeitä tahoja. Vammaisfoorumi toivoo, että varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamista jatketaan seuraavalla hallituskaudella ja nyt jo monelta osin vanhanaikainen laki saadaan vastaamaan tämän hetken ja tulevaisuuden lasten ja lapsiperheiden tarpeisiin.

Vammaisfoorumi on ottanut kantaa myös valtioneuvoston asetukseen perusopetusasetuksen muuttamisesta koulunkäyntiavustajien lukemisesta osaksi opettaja-oppilassuhdetta (lausunto 10.6.2014). Tuolloin Vammaisfoorumi kritisoi hallituksen rakennepoliittista ohjelmaa siitä, että säästötavoitteet kohdentuvat pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleviin lapsiin. Asetuksen vaikutuksista inklusion toteutumiseen koettiin myös huolta.

Kataisen hallitusohjelmassa todetaan perusopetuksen kohdalla, että hallitus jatkaisi perusopetuksen laadun parantamista ja ryhmäkokojen pienentämistä. Valtakunnallisesti huolta on kuitenkin aiheuttanut esimerkiksi keskustelu ja uhat koulujen sulkemisista ja sen myötä oppilaita vastaanottavien koulujen ryhmien suurenemisesta. Seurauksena voivat olla myös koulumatkojen kohtuuton pidentyminen sekä kasvavat ongelmat esteettömyydessä.

Hallituskaudella on ohjattu resursseja opetusryhmien pienentämiseen. Siitä huolimatta käytännössä kunnissa on esiintynyt tarvetta oppilasmääriltään entistä suurempien koulujen muodostamiseen. 800 - 1000 oppilaan koulut eivät välttämättä ole lasten ja nuorten kannalta parhaita mahdollisia organisaatioita heidän oppimisensa ja kasvun tukemisessa. Suurissa kouluissa oppilaat ja heidän tilanteensa jää helposti huomaamatta tai katoaa "massaan" ja saattaa lisätä syrjäytymisriskiä.

On huolehdittava siitä, että opetusryhmien pienentämiseen ohjattu resurssi palvelee myös erityisen tuen tarpeessa olevia oppilaita.

Lasten oikeuksien ja aseman toteutuminen nousi esille myös hallituksen esityksessä eduskunnalle oppivelvollisuuslaista. Esitys kosketti kaikkia, myös vammaisia nuoria. Vammaisfoorumi piti esityksen tavoitetta siitä, että kaikille nuorille on löydyttävä perusopetuksen jälkeen jatkokoulutuspaikka, oikeansuuntaisena. Ehdotus sisälsi myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen tavoitteen, jonka mukaan koulutuksen tulisi olla kaikkien ulottuvilla lasten kykyjen mukaan ja että koulunkäynnin keskeyttämistä pyrittäisiin ehkäisemään.

Lakiehdotus oli kuitenkin laadittu heikosti miettimättä riittävän pitkälle sen vaikutuksia (esim. tarve opetushenkilöstön määrän lisäämiseen ja siihen liittyviin kustannuksiin) ja merkitystä erityisryhmille kuten vammaiset tai lahjakkaat oppilaat.

Perusopetuksen jälkeisten jatko-opintojen vaikeutuminen on todettu Suomessa ongelmaksi lapsen hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita määriteltäessä. Vammaisfoorumi otti kommentissaan ehdotukseen oppivelvollisuuslaiksi kantaa kuitenkin siihen, että syrjäytymistä ei ehkäistä tehokkaasti pakottamalla nuoria koulutukseen, jotka eivät heille sovi tai joista he eivät ole kiinnostuneita. Onko siis oppivelvollisuuden jatkaminen yhdellä vuodella riittävän tehokas keino estää nuorten syrjäytymistä?

Lasten oikeuksien toteutumisen tarkastelussa on syytä kiinnittää huomioita myös vuoden 2013 alussa voimaan tulleeseen nuorisotakuuseen. Nuorisotakuun tulisi koskea kaikkia kohderyhmään kuuluvia nuoria, eikä vammaisuus saa olla syy jättää nuorta nuorisotakuun ulkopuolelle.

Hallituskauden aikana uudistettiin oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädäntö, joka tuli voimaan 1.8.2014. Laki pitää sisällään useita myönteisiä asioita lapsen ja nuoren näkökulmasta, mm. oppilaan oma osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet itseään koskevissa asioissa sekä oppilashuollollisen vastuun keventyminen yksittäisen opettajan harteilta. Vaikka laissa

korostetaan oppilashuollon palveluiden järjestämistä ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä, laki ei itsellään määrää yhteistyövastuuta kenellekään. Lisäksi lakimuutos oli asettamassa valtion erityiskoulut, joiden oppilaat tulevat eri puolilta Suomea, eriskummalliseen asemaan. Esitetyn muutoksen mukaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaiset psykologi- ja kuraattoripalvelut olisivat tulleet oppilaitoksen sijaintikunnan järjestettäväksi. Esitetty muutos heikentää merkittävästi vammaisten oppilaiden oppilashuollollisten ja kuntoutuksellisten palveluiden saatavuutta sekä valtakunnallista ohjauspalvelutyötä. Nämä kaikki ovat vammaisten oppilaiden kannalta välttämättömiä. Eduskunnan sivistysvaliokunta kuuli lakiesityksen käsittelyn yhteydessä mm. Valteri-verkosta ja Näkövammaisten Keskusliittoa. Joulukuun 2014 alussa sivistysvaliokunta antoi mietinnön (SiV 16/2014), jossa se teki muutosehdotuksen, jonka mukaan koulutuksen järjestäjä voi päättää järjestää psykologi- ja kuraattoripalvelut myös itse ja omalla kustannuksellaan. Oppilaitoksen sijaintikunta voi tukea koulutuksen järjestäjää psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisessä. Tämä muutosehdotus mahdollistaa valtion erityiskoulujen järjestämisvastuun jatkumisen nykyisellään.

Muutosehdotus on hyvä, sillä Vammaisfoorumi katsoo, että vammaisten oppilaiden kanssa työskentelevien työntekijöiden on tunnettava hyvin vammaisuuteen liittyvät erityiskysymykset sekä yhteistyöverkostot. Valteri-verkosto pystyy vastaamaan tähän tarpeeseen hyvin.

SORA-lainsäädäntö säädettiin pääosin edellisen hallituksen aikana, mutta viimeiset viilaukset lakiin tehtiin syksyllä 2011. Lait tulivat voimaan vuoden 2012 alussa. SORA-lainsäädännön voimassaolon aikana on huomattu, että säännökset ovat vaikuttaneet negatiivisesti vammaisten henkilöiden koulutusmahdollisuuksiin, varsinkin sosiaali- ja terveydenhoitoalalla. Opiskelijavalinnoissa korostuu terveydentilaan liittyvä diagnoosi, vaikka voitaisiin etsiä ratkaisuja opiskelun esteiden poistamiseksi ja nuoren pääsemiseksi haluamalleen alalle. Vaikka terveydentila tai vammaisuus voi estää osallistumisen johonkin opiskelun käytännön tehtävään, ei se välttämättä merkitse, että nuori olisi sopimaton opiskelemaan kyseistä alaa. Tähän kiinnitti huomionsa myös perustuslakivaliokunta helmikuussa 2011 sivistysvaliokunnalle antamassaan lausunnossa (PeV 60/2010). Valiokunta toi esille, että lakiehdotuksen opiskelijaksi ottamisen esteitä koskevien säännösten muotoilu vaikutti epäonnistuneelta. Lähtökohta pyrkimykseen opiskelijaksi ottamisen esteiden poistamiseen jäi lakiluonnoksen tekstissä toissijaiseksi, vaikka pyrkimys esteiden poistamiseen tulisi olla sääntelyn lähtökohtana.

Vammaisfoorumi haluaa korostaa, että myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus artiklassa 24 korostaa yksilöllisten tarpeiden mukaisia kohtuullisia mukautuksia sekä oikeutta opiskella.

Hankintalain kokonaisuudistus lapsen edun näkökulmasta

Vammaisfoorumi on yhdessä Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan (KVANK) kanssa esittänyt syksyllä 2014 vaatimuksen, että vammaisten ihmisten jokapäiväisten ja välttämättömien palvelujen järjestämisessä ei tulisi soveltaa kilpailutuksen avointa menettelyä. Palveluja tulisi voida järjestää, ostaa ja tuottaa paremmin tarvitsijoiden näkökulmat ja tarpeet huomioiden. Tämä koskee myös lasten ja nuorten tarpeiden ja tilanteiden huomioimista.

On yleisesti tiedossa, että Suomi noudattaa EU:n hankintadirektiiviä vaadittua tiukemmin. Vammaiset lapset ja nuoret ovat jääneet kiristyneen lainsäädännön tulkinnan ja kilpailutuksen jalkoihin, eikä esimerkiksi YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista ole otettu huomioon sopimuksen edellyttämällä tavalla.

Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja Suomessa sopimus tuli voimaan 1991. Nyt kuitenkin monessa tilanteessa edullisimman palveluntarjoajan löytäminen on jyrännyt alleen muun muassa 3 artiklan vaatimuksen, jonka mukaan lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu. Lisäksi 23 artikla edellyttää vammaisten lasten erityistarpeiden huomioimisen, jonka tulisi pitää sisällään myös palvelujen oikea-aikaisuuden sekä yksilöllisen ja tarpeen mukaisen sopivuuden. Toteutuvatko nämä sopimuksen artiklat suhteessa hankintoihin nyt Suomessa?

Järjestöt ovat saaneet lukuisia käytännön esimerkkejä tilanteista, joissa lapset ovat joutuneet kokemaan itsensä yhteiskunnan menoeränä ja joutuneet painamaan omat välttämättömät yksilölliset tarpeensa taka-alalle palvelujen saajina. Myös omaishoitajina toimivat vanhemmat ovat kohdanneet vaikeuksia sosiaalipalvelujen järjestämisessä muun muassa omaishoitajan lakisääteisen vapaan järjestymisen mahdottomuudessa, kun lapsille soveltuvia sijaishoitajärjestelyjä ei ole saatavilla.

Kuljetuspalveluiden kilpailutuksista on kuulunut viestejä ympäri Suomen. Koulukyytien ja vammaispalvelulain mukaisten kuljetuspalveluiden kilpailutus on johtanut muun muassa kyytien välistä jäämisiin, vaaratilanteisiin autoon siirtymistilanteissa kokemattomien kuskien avustaessa siirtymisissä, väärinymmärryksiin kommunikaatiovaikeuksien vuoksi, kohtuuttoman pitkiin odotusaikoihin talvipakkasessa jne.

Näiden kysymysten ja epäkohtien osalta ei vielä vuoden 2014 loppuun mennessä ole tullut sellaisia tyydyttäviä ratkaisuja, että ongelmakohtiin olisi saatu selkeitä parannuksia.

Uusi sosiaalihuoltolaki

Hallitusohjelmaan kirjattujen perusteiden mukaisesti vammaislainsäädännön uudistaminen on käynnistynyt osana sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistusta. Erja Pietiläinen (Kehitysvammaliitto) on laatinut vuonna 2014 selvityksen, jossa on selvitelty vammaisten

henkilöiden vaativan tuen, hoidon ja huolenpidon tarpeita sekä niitä vastaavia palveluita eri ikäkausina ja eri tilanteissa. Nykytilan ja siinä olevien kehitystarpeiden tarkastelun kautta on saatu tietoa vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä tarvitsemasta tuesta.

Selvityksestä nousi esille, että vammaisten lasten ja nuorten ja heidän perheidensä suurimpana haasteena on vanhempien jaksaminen ja arjen sujuminen. Samankaltaisia haasteita on usein myös niillä perheillä, joissa vanhemmalla on vamma. Nämä haasteet voivat vaikuttaa vanhemmuuteen ja sitä kautta myös lapseen.

Selvityksessä saatujen vastausten mukaan palvelujärjestelmä koettiin edelleen monimutkaisena ja vaikeaselkoisena lainsäädännöltään sekä joustamattomana. Myös päätösten lyhytaikaisuus palveluiden osalta on aiheuttanut vaikeuksia. Tilapäisen hoidon tai avun vähäisyys tai puutteellisuus sai myös selvityksessä kritiikkiä ja mahdollisuutta saada kotiapua lapsiperheille ilman lastensuojelun asiakkuutta koettiin haastavana.

Edellä mainitussa selvityksessä kävi myös ilmi, että vammaisten lasten vanhempien on vaikea yhteen sovittaa työ- ja perhe-elämää. Tämän kaltaisia viestejä ovat saaneet myös monet vammaisjärjestöt. Lapsen tilanne ja puutteelliset lapsen ja/tai perheen tarpeisiin vastaamattomat tukitoimet, pakottavat useissa tapauksissa toisen vanhemmista, useimmiten äidin, jäämään kotiin ja pois työelämästä. Näillä on luonnollisesti oma vaikutuksensa mm. myöhemmin työllistymiseen ja eläkekertymään.

Oman haasteensa asianmukaisten palveluiden järjestämiselle tuo myös KEHAS-ohjelman myötä kerätyt tilastotiedot siitä, että laitoshoidon pitkäaikaisasiakkaista alle 18-vuotiaiden osuus on pysynyt viimeisen viiden vuoden ajan samalla tasolla. Vammaisten henkilöiden laitosasumisen purkamisen yhtenä tavoitteena on, että vammaisia lapsia ei sijoiteta laitokseen. Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti yhtään uutta vammaisen lapsen pitkäaikaista laitossijoitusta ei tulisi enää tehdä. Tämä edellyttää uusia, joustavampia palvelumuotoja. Lapsille suunnattuja avohuollon asumisyksiköitä on kuitenkin toistaiseksi hyvin vähän, eikä perhehoitokaan ole ainakaan vielä kehittymässä todelliseksi vaihtoehdoksi tilanteisiin, joissa lapsen asuminen kotona ei vahvoista tukitoimista huolimatta ole mahdollista.

Käytännössä vammaisen lapsen laitossijoitukseen johtaa edelleen useimmiten se, että perhe ei saa riittävästi apua ja tukea arkeensa. Kunnat karsivat säästöyistä harkinnanvaraisia palveluita, joihin lapsen lyhytaikaiset hoitopalvelut omaishoidon tuen vapaita lukuun ottamatta yleensä kuuluvat. Omaishoidon lakisääteiset vapaatkaan eivät usein järjesty lainkaan tai sitten tarjolla oleva hoitoratkaisu on sellainen, ettei se vastaa lapsen ja perheen toiveita ja tarpeita. Tilapäishoitopaikaksi voidaan tarjota laitosta tai jopa vanhainkotiä, eikä hoitopäivien sijoittumiseen aina voi vaikuttaa.

Hallitus antoi uutta sosiaalihuoltolakia koskevan esityksensä eduskunnalle syyskuussa 2014. Suunnitelmien mukaan vuoden 2015 huhtikuussa voimaan tuleva sosiaalihuoltolaki on

pyrkinyt vastaamaan edellä kuvattuihin haasteisiin ”siirtämällä” tiettyjä perheille suunnattuja palveluja yleislain piiriin siten, että välttämätöntä kotipalvelua, perhetyötä, tukihenkilöitä ja –perheitä sekä vertaisryhmätoimintaa olisi jatkossa mahdollista saada ilman lastensuojelun asiakkuutta. Tavoitteena olisi näin ollen vahvistaa peruspalveluja ja tätä kautta vähentää korjaavien toimenpiteiden tarvetta. Tämä on linjassaan hallitusohjelman kanssa, jonka yhdeksi tavoitteeksi oli asetettu perheiden, lasten ja nuorten hyvinvoinnin osalta lastensuojelussa painopisteen siirtämistä enemmän ennalta ehkäisyyn ja varhaisiin tukipalveluihin.

Voimaan tullessaan uusi sosiaalihuoltolaki toivottavasti vastaa myös käytännössä hallitusohjelman tavoitteeseen muun muassa lapsiperheiden kotipalvelujen kehittämisessä ja lisäämisessä. Sosiaalihuoltolakia koskevassa luonnoksessa suunniteltu, asiakkuuden ajaksi nimetty omatyöntekijä edistäisi Vammaisfoorumin mielestä lasten ja heidän perheidensä asiakaslähtöisyyttä ja toivon mukaan vähentäisi ”luukuttamista” viranomaiselta toiselle.

Vammaislainsäädännön uudistamisen käynnistyminen

Vammaislainsäädännön uudistamista on pyritty tekemään avoimesti ja sen tiimoilta on järjestetty kaksi avointa kuulemistilaisuutta, joissa sekä järjestöjen että kuntien edustajilla on ollut mahdollisuus omiin puheenvuoroihin ja keskusteluun vammaislakia valmistelevan työryhmän kanssa.

Tässä vaiheessa valmistelua näyttää siltä, että lakiin olisi tulossa myös erityisesti lapsen oikeuksia korostavia kohtia, joiden tavoitteena olisi turvata vammaisten lasten ja heidän perheidensä palveluja nykyistä paremmin. Aiemmin viitatus Erja Pietiläisen selvityksen sekä vammaisjärjestöihin tulleiden yhteydenottojen mukaan tällä hetkellä vammaisten lasten kohdalla perheen kokonaistilanne jää usein helposti selvittämättä ja palveluiden vaihtoehdottomuus tuottaa huonoja ratkaisuja asiakkaiden kannalta.

Vammaisfoorumi on kannanotoissaan nähnyt tärkeänä lasten palveluiden ja tukitoimien osalta palveluiden yhteensovittamisen mahdollisuuden sekä koko perheen palvelutarpeen arvioinnin lapsen palveluita suunniteltaessa. Myös eri alan asiantuntijoiden käyttämiseen olisi vahva velvoite. Lapsen osallistumista oman asiansa käsittelyssä ja päätöksen teossa lapsen ikätason mukaisesti ei voi olla korostamatta liikaa.

Vammaislain uudistaminen jatkuu seuraavalla hallituskaudella, joten sen arviointi ei tällä hetkellä ole kokonaisuudessaan mahdollista. Kyseessä on kuitenkin erittäin merkittävä lakiuudistus myös lasten hyvinvoinnin, turvallisen kasvuympäristön, vapaa-ajan ja osallisuuden, perheen sekä yhteiskunnan tarjoaman tuen näkökulmasta. Jo valmisteluvaihetta on syytä seurata tarkkaan lasten oikeuksien toteutumisen kannalta.

YK:n vammaissopimuksen ratifiointi

Suomi on allekirjoittanut vuonna 2007 YK:n Vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen, mutta ei ole edelleenkään tätä kirjoittaessamme ratifioinut sopimusta. Ratifiointi on mainittu jo kahdessa hallitusohjelmassa. Se nähdään erittäin tärkeänä, sillä sopimus vahvistaisi vammaisten ihmisten oikeussuojaa ja osallisuutta olennaisesti.

Vammaisfoorumi huomauttaa, että ratifioinnin merkitys kohdistuu myös vammaisiin lapsiin ja heidän oikeuksiinsa. Sopimuksen on ratifioinut jo 151 maatta ja EU:n jäsenvaltioistakin 25. Tätä lausuntoa kirjoitettaessa ratifiointi on nyt viimeinen eduskunnan käsittelyssä. Se, miten ratifioinnin osalta toimintaan, kun asiaa on odotettu jo useammassa hallitusohjelmassa, vaikuttaa olennaisesti hallituksen saamaan ”arvosanaan” myös lasten oikeuksien toteutumisesta hallituskaudella 2011 – 2015.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos vammaisten lasten näkökulmasta

Yksi hallituskauden puhutuimmista lakiuudistuksista on ollut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos. Tällä hetkellä on erittäin vaikea arvioida, miten sote-uudistus tulee vaikuttamaan vammaisten lasten asioihin ja palveluihin. Vammaisfoorumi toivoo, että uudistuksessa tullaan turvaamaan vammaisalan moniammatillinen erityisosaaminen vammaisten ihmisten osallisuuden, avun ja tuen sekä hoidon ja kuntoutuksen tarpeisiin vastaamisessa. Vammaisfoorumi esittää myös, että hyvinvointitietoja sekä asukkaiden näkemyksiä ja kokemuksia palvelujen laadusta ja toimivuudesta kerättyä on varmistettava, että myös vammaiset ihmiset, mukaan lukien vammaiset lapset ja nuoret, saavat äänensä kuuluville.

Vammaisfoorumi haluaa lisäksi nostaa esille sosiaali- ja terveysalan järjestöjen merkittävän roolin palvelujen käyttäjien (esim. vammaisten lasten) tilanteiden ja tarpeiden asiantuntijoina.

Vaikuttaminen

Tällä hetkellä vammaisten lasten ja nuorten mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä tai palautteensa valvoille viranomaisille on vielä olematon ja vammaisten lasten oikeus osallistua ja tulla kuulluksi toteutuu huonosti. Suomessa on kaikkien lasten osalta voimassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vastaisina pidettyjä kuulemista koskevia ikärajoja ja viranomaisilla on esimerkiksi heikosti valmiuksia käyttää vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä tai tulkausta lapsen oman näkemyksen selvittämiseksi. Kuitenkin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti kaikkien lasten tulisi voida vaikuttaa heitä koskeviin asioihin.

Myös palveluiden myöntämisen osalta monissa kunnissa ja kuntayhtymissä noudatetut lakiin perustumattomat ikärajat (esimerkiksi henkilökohtaisen avun ja omaishoidon tuen osalta) vaarantavat lasten ja perheiden oikeuksia saada sellaisia palveluita, että vammaisen lapsi voi perheensä tukemana mahdollisimman yhdenvertaisesti osallistua yhteiskunnassa. Koulu- ja opiskelumaailmassa on integraatio- ja inklusioajattelun ottamista pienistä edistysaskeleista huolimatta edelleen vahvasti voimissaan segregatioperinne. Ja jos vammaisen lapsi tai nuori pääseeikin yleisopetukseen, hän ei usein saa riittävästi tarvitsemiaan tukimuotoja (esimerkiksi avustajaa tai koulunkäynnin ohjaajaa).

Lisäksi suomalaisten hallintoviranomaisten ja myös tuomioistuinten yleinen tapa tulkita lapsen edun käsitettä varsin kapeasti on monesti esteenä vammaisen lapsen oikeuksien toteutumiselle YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Esimerkiksi perusopetusasioissa lapsen etua saatetaan tulkita yksipuolisesti vain lapsen oppimisen näkökulmasta, vaikka lapsen oikeuksien sopimuksen mukainen lapsen edun käsite perustuu YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan siihen, mikä ratkaisu parhaiten toteuttaa lapselle sopimuksessa turvatut oikeudet. Lapsen etua tulee siis arvioida kokonaisvaltaisesti.

Komitea on erityisesti korostanut, ettei lapsen etu voi käytännössä toteutua, jos hän ei ole itseään koskevassa asiassa voinut osallistua ja vaikuttaa sopimuksen 12 artiklan mukaisesti. Artikla edellyttää lapsen mahdollisuutta esittää näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa ja niiden ottamista huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Vammaisfoorumi näkee, että lasten ja nuorten kokemusasiatuntijuuden hyödyntäminen palveluiden suunnittelussa ja järjestämisessä tukisi palvelujen oikea-aikaista ja tarpeen mukaista kohdentumista myös lasten ja nuorten osalta. Siksi **Vammaisfoorumi näkee tärkeänä lasten ja nuorten osallistumisen ja kuuntelemisen heille suunnattujen palveluiden kehittämisessä ja järjestämisessä.** Tämä liittyy myös jo kaikkiin edellä mainittuihin lakiuudistuksiin. Niin uudessa sosiaalihuoltolaissa, vammaislain uudistamisessa kuin sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenneuudistuksessaakin tulee korostaa asiakkaan, näin ollen myös lapsen, asemaa ja omaa näkemystä palveluiden tarpeesta.

Lisätietoja: Hanna-Mari Hanhiala, Lihastautiliitto ry, p. 044 736 1031, hanna-mari.hanhiala@lihastautiliitto.fi

VAMMAISFOORUMI RY

Merja Heikkonen
puheenjohtaja

Pirkko Mahlamäki
pääsihteeri